

İKTİSADI ANLAMAK – II

Dengeden Sürece, Maliyetten Talebe: Keynesyen Devrimin IS-LM ile Tasfiye Çabası

Keynes hattında ekonomi, dengeden değil süreçten başlar. Üretim, istihdam ve gelir; önceden verilmiş büyüklükler değil, efektif talebin sonucudur. Talep ise kendiliğinden var olan bir nicelik değildir; gelir dağılımı, ücretlerin sürekliliği ve beklentiler tarafından yaratılır. Bu çerçevede ekonomi, her an yeniden kurulan kırılğan bir yapı olarak ele alınır. İstihdamın, üretimin ve yatırımın açıklanması için ilk sorulması gereken soru “denge nerede?” değil, “talep nasıl oluşuyor?”dur.

IS–LM hattında ise ekonomi, baştan itibaren denge arayan bir mekanizma olarak kurulur. Talep, açıklanması gereken bir değişken olmaktan çıkar; harcama fonksiyonlarının içine yerleştirilmiş, verilmiş bir büyüklük haline gelir. Gelirin nasıl oluştuğu değil, hangi faiz oranında hangi gelir düzeyinin denge sağlayacağı sorulur. Böylece talep, neden olmaktan çıkar, sonuç gibi ele alınır; ekonomi açıklanmaktan çok çözülmesi gereken bir denkleme dönüşür.

Keynes hattında yatırım, faiz oranına duyarlı mekanik bir karar değildir. Yatırımcı bugünkü koşullara değil, beklenen geleceğe bakar. Satış beklentileri zayıfsa, ücretler talep yaratmıyorsa ve pazar genişlemiyorsa, faiz sıfıra inse bile yatırım gerçekleşmez. Bu nedenle yatırımın belirleyicisi faiz değil, sermayenin marjinal etkinliğidir. Beklentiler bozulduğunda yatırım fonksiyonunun kendisi yer değiştirir; sorun denge noktası değil, yatırımın dayandığı zeminin, yani şirketlerin rasyonel nakit akışı ve kâr beklentilerinin çökmesidir.

IS–LM hattında ise yatırım, büyük ölçüde faizin fonksiyonu olarak ele alınır. Beklentiler ya sabit varsayılır ya da

modelin dışında bırakılır. Yatırım fonksiyonu yerinden oynamaz; sadece faiz değıştikçe üzerinde hareket edilir. Bu yaklaşımda yatırımın neden çöktüğü değil, neden faize yeterince tepki vermediği tartışılır. Sorun yanlış yerde aranır: Sahadaki bilançolarda, talep ve beklentilerde değil; soyut piyasa katılıklarında.

Keynes hattında ücretler yalnızca bir maliyet unsuru değildir; toplam talebin ana kaynağıdır. Ücretlerin sürekliliği bozulduğunda talep daralır, talep daraldığında satış beklentileri çöker ve kârın devamlılığı ortadan kalkar. Dolayısıyla GSYH'nin üretim değerini oluşturan o en temel "Kâr + Ücret" fonksiyonel gelir dağılımı, ikincil bir sosyal mesele değil, sistemin işleyişinin tam merkezindedir. Kapitalizm, ücretleri baskılayarak değil, onları istikrarlı birer talep kaynağı haline getirerek ayakta kalır.

IS-LM hattında ise ücretler çoğunlukla maliyet başlığı altında değerlendirilir. Talep ile ücret arasındaki o hayati bağ görünmez hale gelir. Ücretlerin bastırılması, neoklasik şemada "dengeyi iyileştiren" teknik bir ayar gibi sunulabilir; çünkü talep zaten modelin içinde hazır ve sabit varsayılmıştır. Bu yaklaşım, fonksiyonel gelir dağılımındaki bozulmanın istihdam ve üretim üzerindeki yıkıcı etkisini perdeleyerek, emeği ezen yanlış politikaların "teknik doğrular" gibi sunulmasına zemin hazırlar.

Keynes hattında ekonomi, sürekli olarak gelir sınırlayıcı süreçler üretme eğilimindedir. Talep daralması kendini besler; istihdam düşer, gelir azalır, beklentiler bozulur ve yatırım daha da geriler. Bu süreç, dışarıdan (kamu eliyle) müdahale edilmediği sürece kendiliğinden düzelmez. Bu nedenle makroekonomik politika, soyut bir dengeyi aramak için değil, talebi ve bölüşüm ilişkilerini yeniden inşa etmek için vardır.

IS-LM hattında ise politika, denge noktasını bulmaya yönelik teknik bir ayarlama işine indirgenir. Faiz, para arzı veya kamu harcamaları birer mekanik düğme gibi ele alınır. Ekonomi

yaşayan, bölüşüm savaşı veren tarihsel bir süreç değil; laboratuvarda ayarlanabilir simetrik bir sistem olarak görülür. Bu yaklaşım, belirsizliği, zaman unsurunu ve güç ilişkilerini dışladığı ölçüde iktisadı üniversitelerde kolay öğretilbilir kıldığını düşünür, fakat gerçek dünyayı açıklama gücünü tamamen kaybettirir.

Sonuçta iki hat arasındaki fark yöntemsel değil, bir 'yön' ve ideoloji farkıdır. Keynes hattı ekonomiyi belirsizlik altında işleyen tarihsel bir süreç ve bir bölüşüm mücadelesi olarak görür; IS-LM hattı ise fiyatı ve piyasayı tarafsız birer "görünmez el tellalı" sanarak onu eşanlı denge arayan soğuk bir makineye dönüştürür. Biri talebi ve gelirin paylaşımını sistemin kalbine koyar, diğeri onu teknokratik bir varsayım haline getirir. Bu yüzden IS-LM modeli, Keynes'i anlamış ve sadeleştirmiş bir analiz aracı değil; onun devrimci ve yapısal özünü tamamen etkisizleştirme girişimidir.